

УДК 711.433:711.52

Щурова В. А. ,

канд. арх., доцент каф. дизайну архітектурного середовища, КНУБА

ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ ГЛИБИННО-ПРОСТОРОВОЇ КОМПОЗИЦІЇ ВОДНО-ЗЕЛЕНОВОГО ДІАМЕТРУ МІСТА

Анотація: розглядаються пріоритетні напрямки досліджень еколого-містобудівної ситуації, відновлення природно-ландшафтного середовища та історико-культурної цінності прибережних територій Дніпра. На основі вивчення вітчизняних теоретичних досліджень та досвіду проектування виділяються прийоми розвитку глибоко-просторової композиційної організації водно-зеленого діаметру Києва.

Ключові слова: глибоко-просторова композиція, водно-зелений діаметр, ландшафтна структура, прибережні зони.

Домінантні ландшафтні утворення є основою формування загального образу міста, виразні характеристики яких стають орієнтирами пізнання місця. Без значних природних композиційних доміант місто має слабо виражені межі, візуально роздрібнюється, в ньому губиться той «ландшафтний характер», про який згадував Дж. Саймондс [1]. Річка, яка входить до міста, сприймається мешканцями як пряме продовження природи в урбанізованому середовищі, відкриває виняткові можливості для побудови архітектурно-ландшафтних ансамблів великого масштабу, збагачують зовнішній вигляд міста. Для багатьох міст річки являються загальною композиційною віссю, їх конфігурація є вирішальною умовою формування каркасної сітки міста. Узбережжя річок сприятливі для озеленення і влаштування прибережних парків, які поступово «вливаються» в луки і ліси приміської зони, як у багатьох містах вздовж Дніпра.

За ініціативою Держбуду України та підтримкою Академії наук, Держкомприроди, Спілки архітекторів у 1991 році було проведено конкурс «Дніпро-XXI». Дніпро – головне джерело водозабезпечення десятків міст, сотень сіл, значної частини виробничого комплексу країни, інтенсивна транспортна магістраль, історія, сьогодення і майбутнє України. Від нашого ставлення до Дніпра, до його екологічної, економічної та історико-культурної цінності залежить подальший розвиток і вдосконалення життєдіяльності населення [2]. Авторським колективом було запропоновано розробити основний принцип регулювання еколого-містобудівної ситуації на прирічних територіях від Києва до гирла Дніпра і намітити шляхи його реалізації в регіонально-планувальних схемах; оцінити соціальні, економічні, інженерно-

технічні, екологічні та естетичні можливості конкретних радикальних перетворень містобудівного освоєння узбережжя. Головна концепція проекту-переможця від творчої групи Дніпроцивільпроекта – відтворити природне середовище як основу нормальної життєдіяльності Дніпра, гармонійне поєднання з ареалами проживання людей. Відмовлення від використання Дніпра як транспортно-промислової артерії і повернення йому споконвічних функцій як зони оздоровлення, культури, історії [2].

Принципи інтеграції, саморегуляції, цілісності, рівноваги – еколого-економічний баланс; гармонізації – відновлення природно-ландшафтного середовища, взаємопроникнення – суміщення екологічно активних зон з історико-культурними центрами.

Структурна ознака ландшафту Києва – контрастне відношення умовної площини лівого і правого берегів. Ріка поділяє місто на дві частини і водно-зелений діаметр, об'єднує міську і приміську системи озелених територій і відкривають можливості для формування великомасштабних архітектурно-просторових ансамблів. Злиття невеликих річок та їх притоки формують водно-зелені клини – композиційні осі місцевого значення, що приєднуються до зелених поясів. Природа сама створює гармонійні композиції, неповторні у своїй непередбачуваності, сполученні кольорів і форм. Глибинно-просторова композиція є вершиною творчих можливостей для художника. Вона впливає на глядача не тільки поєднанням рівнинної площини з пластичними об'ємами схилів, а й паузами між ними.

Важливою стороною планувальної організації глибинного простору є формування його композиційного центру. Цей центр виявляється своїм чільним становищем щодо другорядних елементів просторової композиції, виражається в трьох основних видах: виділяється як вертикальна вісь, навколо якої розташовуються другорядні елементи; замикає горизонтальну вісь, по боках якої розташовуються другорядні елементи; формування центру відбувається на основі асиметричного розташування навколо нього підлеглих елементів. Якщо врахувати можливість зміни геометрії планувальних форм, то можна говорити про розмаїття і множинність варіантів планувальних побудов глибинно-просторових композицій. Головна композиційна задача тут полягає в тому, щоб ці побудови придбали свій чіткий, яскраво виражений пластичний характер.

У межах розкриття ландшафту по фронту працюють панорами, які можна споглядати, сплаваючись по Дніпру. Сприйняття з річки – найбільш короткий і простий шлях знайомства з містом, його пам'ятками архітектури та ландшафтним характером. Глибинні композиції простору розкриваються у сполученні зі зламом берегової лінії, пластикою берегів. Тут утворюється інше спрямування структури ландшафту як природних амфітеатрів. Тому в багатьох

туристичних містах світу пропонуються водні прогулянки.

Проектування парків в заплавах Києва має свою специфіку, обумовлену ґрунтовими, гідрогеологічними, мікрокліматичними умовами. У заплавах створюються гідропарки, до території яких вводяться великі водні поверхні.

Пріоритетними складними проблемами на узбережжях: заводи, занедбана промисловість на самих узбережжях, склади, бази – результат використання Дніпра як водної транспортної інфраструктури. Розробка принципового підходу щодо архітектурно-планувальних рішень містобудівних утворень у напрямку компенсації природних елементів міста при використанні намівних територій для екологічно чистого виробництва, парків, зон відпочинку, пасовищ, зокрема, як відродження промислового району Києва «Теличка».

Позитивною організацією природного ландшафту можна вважати такі рішення, при яких місто з розширенням своїх меж не витісняє, не пригнічує ландшафт, а вбирає його в себе. Згідно просторової оцінки ландшафту Києва В. К. Щербаня, центром системи пропорціонування природних осей Києва являється район вулиці Старонаводницької між Києво-Печерською Лаврою та Видубицьким монастирем. В ірраціональну геометричну структуру діагоналей квадрату він вписує основні елементи ландшафту і намічує точки, в яких мають сформуватись композиційні акценти. Головною віссю усієї просторової системи ландшафту Києва являється меридіональний напрямок річки Дніпро. Круті повороти берегових ліній утворюють простори, осі яких спрямовані у широтному напрямку. Найбільш крупний структурний елемент – розгалужений простір річки Либідь, що виходить у відкритий простір Дніпра [3].

Пошук ув'язки глибинних композиційних прийомів вздовж берегів Дніпра пов'язаний з функціональною структурою міста більше, ніж можна уявити. Глибинно-просторове розкриття відбувається в точках виходу підземних річок, за рахунок динамічної пластики схилів, транспортна сітка міста проходить по контурам підніжжя схилів. Елементи, що розкриваються вглиб, виходять на інші підсистеми. Відносно замкнений простір в подальшому розвивається або у радіальному напрямку, або віялоподібним розгалуженням згідно закономірностей фрактальної структури. Але слід ураховувати, що акваторія не тільки сприяє створенню дальніх візуальних зв'язків, вона сама стає важливим ландшафтно-композиційним елементом міської структури. По фронту видового кадру глибинний ряд забудови може бути композиційно активним, як роздільна межа двох частин. Виникає питання пошуку прийомів об'єднання двох «берегів» обабіч урбанізованої річки – магістралі. Композиційні акценти у фронтальному ряду панорами узбережжя, що сприймається з води, мають використовуватись для підкреслення найбільш

характерних ландшафтних форм. Здавна найзначніші об'єкти займають позиції на підвищенні, породжують символ міста.

Під час формування забудови прибережної зони мають бути враховані закономірності зорового сприйняття у статичному стані та русі об'єкта спостереження. Глибинні композиції перетворюються на площинні при зміні ракурсу сприйняття із зовнішніх точок: з боку акваторії, з островів, з форм рельєфу, що видаються в акваторію, з протилежного берега, тощо. Планування берегової зони здійснюється по сформованим планувальним моделям «вузлова», «рядова», «лінійна». Прийоми композиційної організації прибережних територій включають розкриття глибинних планів та візуальних осей в сторону акваторії.

Взаємодія ландшафту з глибинно-фонову забудову відбувається при використанні принципу подібності форм, ритмічних рядів природного й антропогенного середовища. Прибережні зони в умовах сучасного міста відзначаються підвищеною концентрацією соціальної активності, тому важливим стає сприйняття забудови з внутрішніх точок заглиблених прибережних ділянок, створення своєрідних контактних вузлів ближніх і середніх планів. Тому важливими питаннями є встановлення цінності ландшафтів уздовж Дніпра, що порушуються в результаті господарської діяльності людини, формулювання основних вимоги щодо їх захисту; розробка алгоритму конструктивних дій подальшого інженерно-технічного благоустрою берегової смуги.

Особливості функціональної організації прибережних територій полягають в наступному: функціональне зонування прибережних територій ведеться з урахуванням їх місця розташування у структурі міста та цінності прибережного ландшафту при умові збереження пріоритету рекреаційних функцій; характер розміщення функцій визначається віддаленістю забудови від води; зонування прибережних територій залежить від характеру акваторії та просторової взаємодії з містом та його оточенням.

Ландшафт грає важливу роль у формуванні простору. Розкриття природного середовища, виявлення функціональних та естетичних якостей водойм та водних композицій – один з основних принципів просторової композиції ландшафту. Яскравий приклад водно-зеленого діаметру в повній його комплектації від великих зелених просторів до маленьких деталей – система парків, водойм, бульварів і скверів з обох берегів ріки Свіслоч у Мінську. Головна унікальність цього містобудівного комплексу, заснованого на природних особливостях ландшафту полягає в неперервності і масштабності.

Вивчення взаємозв'язку штучного і природного середовища у водно-зеленому діаметрі міста, виявлення закономірностей просторового рішення в

прирічкових територіях дозволяє відзначити важливу роль пішохідних комунікацій і забезпечення безперешкодного широкого виходу до річки. З чого випливають додаткові прийоми глибинно-просторової композиції водно-зеленого діаметру: переважання поперечного вектору розвитку – розкриття на річку багатопланових перспектив, організація архітектурних ансамблів з тріумфальними спусками і виходами на воду; створення сучасних комунікативних зв'язків між берегами річки. Єдність природних, функціонально-планувальних і архітектурно-просторових структур дозволять зберегти і підкреслити характерні естетичні ознаки ландшафту.

Література:

1. Саймондс Джон. Ландшафт и архитектура. / Пер. с англ. – М.: Стройиздат, 1965. – 194 с.
2. Конкурс «Дніпро-91». Архітектура України. – Київ: «Укрархбудінформ», 1991. – № 6. – С. 2 – 31.
3. Щербань В.К. Ландшафт и архитектура города. – К.: Будівельник, 1987. – 88 с.

Аннотация

Рассматриваются приоритетные направления исследований эколого-градостроительной ситуации, восстановления природно-ландшафтной среды и историко-культурной ценности прибрежных территорий Днепра. На основе изучения отечественных теоретических исследований и опыта проектирования выделяются приемы развития глубинно-пространственной композиционной организации водно-зеленого диаметра Киева.

Ключевые слова: глубинно-пространственная композиция, водно-зеленый диаметр, ландшафтная структура, прибрежные зоны.

Annotation

Consider priority areas of ecological and urban situation of research, restoration of the natural and landscape environment and historical and cultural value of coastal areas of the Dnieper. Based on the domestic theoretical research and engineering development experience, stand out deep-space techniques compositional organization of water and green diameter of Kiev.

Keywords: deep-spatial composition, water and green diameter, landscape structure, coastal areas.